

Beslut

Datum 2024-06-27
Dnr 2023:8101
Sida **1 (18)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av gymnasieskolans undervisning
om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer
vid Falu Frigymnasium i Falu kommun, med Falu
Frigymnasium AB som huvudman**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Falu frigymnasium avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Falu Frigymnasium AB har godkännande att bedriva undervisning vid Falu frigymnasium i Falun kommun enligt Skolinspektionens beslut. (dnr 37-2010:2930, 322-2016:821).

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda gymnasieskolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga gymnasiegemensamma ämnen på gymnasiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Falu frigymnasium den 14–15 maj 2024. Besöket genomfördes av utredarna Robert Kihlberg och Maria Hermansson.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare i gymnasiegemensamma ämnen
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från alla skolorna som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut:

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Falu Frigymnasium i Falu kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i **hög utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Falu Frigymnasium i Falu kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i **hög utsträckning** utformas för att stärka eleverna i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande och aktuell undervisning visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer återkommer under alla år på gymnasiet och att undervisningen är uppdaterad och relevant för eleverna. Undervisningen fångar regelbundet upp aktuella frågor knutna till kunskapsområdet. Vid behov använder lärarna annan personal med kompetens inom kunskapsområdet för att bredda och fördjupa perspektiv i undervisningen.

Granskningen av ämnesintegrerad och fördjupande undervisning visar att kunskapsområdet återkommer i flera gymnasiegemensamma ämnen och att undervisningen synliggör olika perspektiv på kunskapsområdet.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till maktstrukturer kopplade till kön och hedersförtryck. I undervisningen får eleverna reflektera över empati, respektfulla relationer och samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att eleverna får diskutera frågor som rör kunskapsområdet i de flesta gymnasiegemensamma ämnena och att lärarna genom aktiva insatser främjar ett öppet klassrumsklimat och skapar trygghet inom ramen för ämnesundervisningen.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att undervisningen har ett innehåll som är inkluderande och att lärarna synliggör och ger eleverna möjlighet att utmana begränsande normer. Problem som identifieras i värdegrundsarbetet och som har koppling till kunskapsområdet behandlas i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna har möjligheter att tycka till om planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande och aktuell undervisning

Kunskapsområdet återkommer under alla år på gymnasiet

Skolinspektionens granskning visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer återkommer under alla år på gymnasiet och att undervisningen är uppdaterad och relevant för eleverna.

I elevintervjuer framkommer att eleverna återkommande får undervisning i kunskapsområdet, även om det till viss del skiljer sig åt mellan programmen när och i vilken form kunskapsområdet kommer in i undervisningen. Eleverna berättar att de arbetar med kunskapsområdet i ämnen som naturkunskap, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, engelska, historia och idrott och hälsa. Gemensamt för alla elever är att de återkommande får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer under hela gymnasietiden. Även frågor som kan knytas till hedersrelaterat våld och förtryck lyfts i olika kurser. Det framgår även av de lektions- och temaplaneringar som Skolinspektionen tagit del av.

Av elevintervjuer framgår vidare att undervisningen är uppdaterad och relevant. Eleverna säger att lärarna är noga med att informera om förändringar. En elev ger som exempel att en lärare använder sig av webbsidor för att ta upp aktuell statistik om HIV och preventivmedel. Läraren gjorde därefter en jämförelse med hur ett äldre läromedel fungerar, för att visa på utvecklingen. Lärarna berättar att de använder sig av digitala läromedel som uppdateras kontinuerligt, tar upp nya lagar och använder sig av aktuella artiklar och dagstidningar.

Undervisningen fångar upp aktuella frågor knutna till kunskapsområdet

I granskningen framkommer att undervisningen kontinuerligt ger eleverna möjlighet att arbeta med frågor som de möter på sociala medier, under skoldagen eller i andra sammanhang. Lärarna fångar därigenom upp frågor med koppling till kunskapsområdet som är aktuella.

Både elever och lärare berättar att de tar upp och diskuterar aktuella händelser på lektions- eller mentorstid. Det kan vara frågor om exempelvis krig, hatbrott, HBTQ eller ny lagstiftning mot könsstympning som kommit upp i nyheterna. En elev säger att de pratade mycket om incelkultur när det var aktuellt i media. De fick då läsa på olika webbsidor om ett dåd som begåtts och prata om hur olika människor skrev om det på digitala forum.

Undervisningen breddar och fördjupar till viss del perspektiv med hjälp av annan personal som har kompetens inom kunskapsområdet

Granskningen visar att lärarna vid behov använder skolans elevhälsa eller externa aktörer som en resurs för att bredda och fördjupa undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Rektorn säger att de haft externa aktörer som föreläst på temadagar men även i undervisningen, exempelvis på vård- och omsorgsprogrammet. Lärare berättar att kvinnojouren, en organisation som pratar om pornografi, en barnmorska samt en person som föreläste om HBTQ bjudits in till temadagar på skolan. Lärarna säger att de förbereder eleverna inför temadagarna och att temadagarna kan vara i form av workshops. Efteråt har de alltid en utvärdering. En lärare berättar att lärarna kan boka skolans kurator och att hen då kan komma ut i klasserna och prata om sexualitet, samtycke och relationer.

Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen**Kunskapsområdet återkommer i flera gymnasiegemensamma ämnen**

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer på skolan är ett inslag som förekommer i de flesta gymnasiegemensamma ämnen.

Både elever och lärare ger exempel på hur de arbetar med kunskapsområdet genom medvetna val av teman, uppgifter, filmer och litteratur i ämnen som samhällskunskap, svenska, engelska, historia, religionskunskap och idrott och hälsa. Exempelvis har eleverna läst en bok om ett par i Nordirland där en är protestant och en katolik, samt sett en film om minoritetsgrupper i USA. Utifrån filmen diskuterade de därefter normer och relationer i ämnet engelska. I ämnet samhällskunskap arbetar de med bland annat identitet, köns- och sexualitetsnormer, patriarkala strukturer, heteronormativitet och samtyckeslagen. Eleverna berättar att de i historia arbetat med kvinnans ställning

förr och hur den ändrats, till exempel genom kvinnlig rösträtt. I idrott och hälsa arbetar de med jämställdhet och machokultur inom idrott. Flera av de intervjuade eleverna ger exempel från undervisningen i svenska där de läst texter från olika tidsepoker, analyserat litteratur utifrån ett genusperspektiv samt pratat om hur en författares sexualitet påverkat hennes texter. Både elever och lärare ger exempel från fördjupningskurser från de olika programmen där de arbetar med kunskapsområdet, till exempel i kurserna humanistisk och samhällsvetenskaplig specialisering, internationella relationer samt vårdkurser. Kunskapsområdet finns tydligt med i det centrala innehållet i naturkunskap. I naturkunskap arbetar de exempelvis med inslag som handlar kärlek, hormoner, lust, goda och destruktiva relationer samt samtycke. Eleverna på det naturvetenskapliga programmet läser inte naturkunskap, men istället biologi där kunskapsområdet ingår. Eleverna på teknikprogrammet läser varken naturkunskap eller biologi, men genom att inkludera sexualitet, samtycke och relationer i de gymnasiegemensamma ämnena på samtliga program får även elever på teknikprogrammet undervisning i kunskapsområdet.

Undervisningen synliggör olika perspektiv på kunskapsområdet

Granskningen visar att eleverna vid flera olika tillfällen får möta olika perspektiv gällande hur kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer hänger ihop.

Rektorn berättar att skolan har en planering som ger lärarna möjlighet att planera in teman och övergripande samarbeten kring sexualitet, samtycke och relationer. Rektorn följer därefter upp planeringen i januari tillsammans med programlagen. I såväl elev- som lärarintervjuer framkommer att lärarna samverkar med varandra för att synliggöra olika perspektiv samt fördjupa och bredda kunskapsområdet. En lärare berättar att de genom sina programlagsmöten vet vem som tar upp vad som berör kunskapsområdet i olika kurser. En lärare ger som exempel att läraren arbetade med samtycke och samtyckeslagstiftningen i samhällskunskapen efter att klassen tagit upp lagstiftningen i ämnet juridik. Eleverna berättar att det kring vissa moment märks att lärarna samarbetar och vet vad de andra lärarna tar upp i sina kurser, till exempel området etik då det är något som återkommer i flera ämnen. Några lärare berättar att de arbetar mycket tillsammans i såväl formella som informella samarbeten. Graden av samarbete kan dock variera mellan olika läsår och i första hand är det lärare som undervisar på samma program som samarbetar. Några lärare säger att de samarbetar till viss del för att få in sexualitet, samtycke och relationer i ämnesövergripande undervisning men att det inte sker särskilt systematiskt förutom vid FN-rollspelen där flera ämnen samverkar och samtliga elever deltar. I FN rollspelen behandlas bland annat frågor som berör kunskapsområdet.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut**Undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt i fråga om könsroller och hedersförtryck**

Granskningen visar att eleverna får undersöka hur olika föreställningar om manligt och kvinnligt kan påverka människors livsvillkor. Eleverna har även fått möjlighet att utveckla kunskaper om sådana maktstrukturer som kan knytas till hedersrelaterad problematik samt hur relationer och sexualitet framställs i medier.

Av dokument från huvudmannen som Skolinspektionen tagit del av samt av elev- och lärarintervjuer framgår att eleverna får arbeta med hur föreställningar om kvinnligt och manligt påverkar människors val och livsvillkor. I historia arbetar eleverna med ett tema om genushistoria och källkritik, "manligt, kvinnligt, mänskligt", där de undersöker människors möjligheter över tid. I svenska läser eleverna texter, skriver tal och gör värderingsövningar om normer. De arbetar även med äldre litteratur och diskuterar dåtidens normer och relationer. Därefter skriver de ett brev till en av karaktärerna i boken de läser med särskilt fokus på karaktärens livsvillkor. Inom religionskunskapen diskuterar de hur förutsättningar och möjligheter skiljer sig åt beroende på vilket samhälle människor lever i. Elever som läser på vård- och omsorgsprogrammet berättar att de pratar om normer i samtliga kurser. Exempelvis diskuterar de skillnader mellan män och kvinnor när det gäller lön, sjukdomsstatistik, självmordstal, smärttolerans och bemötande från vården. Eleverna säger att de gör jämförelser mellan olika länder och hur maktstrukturer kopplade till kön kan se ut.

Maktstrukturer kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck är en del i undervisningen i flera ämnen såsom samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap. En elev berättar att när de arbetade med hedersrelaterat våld och förtryck i religionskunskapen så diskuterade de heder utifrån olika religioner, kulturer och traditioner. De såg även en film och pratade om hur män också är offer för hederskultur. En elev säger att de pratat mycket om oskuldsnormer på naturkunskapen. Både elever och lärare berättar om en kurs på vård- och omsorgsprogrammet, internationellt arbete, där de arbetar med skillnader och likheter mellan länder och tar upp exempelvis sexuell reproduktiv hälsa, etik och värderingar. En lärare berättar att det är svårare att lyfta frågan om hederskultur än andra frågor och att det är viktigt att ha en förståelse för att elever som lever i en hederskontext uppfattar sitt sätt att leva som korrekt.

Undervisningen ger vidare eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i medier. Eleverna berättar om ett ämnesövergripande arbete mellan svenska, samhällskunskap och internationella relationer i årskurs 2. Arbetet bestod i att utifrån en rapport om de 50 mest populära filmerna på svenska biografier under ett år analysera

huvudrollsinnehavarnas representation av etniciteter, sexuella läggningar och kön. En lärare säger att eleverna får diskutera heteronormativa normer och maktstrukturer samt hur filmerna kan påverka dem. Lärarna berättar att i idrott och hälsa tar de upp hur personer framställs när de engagerar sig i friluftsförslag samt kroppsideal kopplat till träning och hur personer framställs i sociala medier. Vidare berättar lärarna att de arbetar med reklam i svenska genom att analysera och diskutera rörlig reklam och bilder. När de arbetar med källkritik får eleverna undersöka hur olika källor vinklar olika perspektiv, exempelvis hur konflikter kan porträtteras olika i medier där olika parter och perspektiv får olika mycket utrymme. En lärare uppger att på naturkunskapen får eleverna associera fritt kring vad bra respektive dåligt sex är, hur en bra respektive dålig relation ser ut och att läraren sedan utgår från det i sin undervisning. Vid detta tillfälle tog eleverna upp pornografi, vilket ledde till diskussioner om sex ska vara så som pornografin framställer det och att det är viktigt med ett källkritiskt perspektiv.

Undervisningen innehåller inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga till empati och lära sig om samtycke

I granskningen framkommer att eleverna i undervisningen får utveckla sin förmåga att leva sig in i andra människors situation och erfarenheter samt förstå betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Flera elever berättar att de diskuterar relationer och vänskap när de arbetar med litteratur och film. Som exempel ger eleverna en roman på engelska som handlade om vänskap, kärlek och familjekonstellationer som eleverna diskuterade utifrån givna frågor. Några elever ger även exempel på skrivuppgifter, seminarier, presentationer, grupparbeten och diskussioner i svenska och andra ämnen som berör relationer på olika sätt. Eleverna på vård- och omsorgsprogrammet berättar att empati, etik och moral präglar alla deras vårdkurser. De ger som exempel en skrivuppgift om skillnaden mellan empati och sympati, diskussioner om att visa medkänsla utan att gå för långt och hur man respektfullt bemöter patienter. Elevernas erfarenheter från arbetsplatsförlagt lärande (apl) fungerar ofta som utgångspunkt vid dessa diskussioner. En elev på programmet berättar att vänskap, kärlek och jämlikhet är värden som skolan tydligt och återkommande förmedlar under elevernas gymnasietid. Samtliga intervjuade elever berättar att de går igenom samtycke, främst i samhällskunskap och naturkunskap och några elever säger att de också arbetade med det på en temadag. En lärare berättar att hen i svenska brukar använda en novell där två personer utvecklar en relation som slutar med att mannen förföljer kvinnan. Eleverna får diskutera samtycke utifrån texten och att ett ja kan förändras till ett nej. En lärare säger att i samhällskunskap har eleverna fått läsa en bok som handlar om våldtäkt och samtycke.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Undervisningen innehåller aktiva insatser för att främja ett öppet och tryggt klassrum som präglas av respekt

Granskningen visar att eleverna får diskutera frågor som rör kunskapsområdet i de flesta gymnasiegemensamma ämnena och att lärarna genom aktiva insatser främjar ett öppet klassrumsklimat och skapar trygghet inom ramen för ämnesundervisningen.

Av elevintervjuer framkommer att eleverna får samtala om frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer och att lärarnas tydliga ramar leder till god stämning och bra diskussioner i klassrummet. Lärarna förbereder eleverna inför vissa lektioner och säger att ämnet de ska diskutera kan väcka känslor och att det är viktigt att eleverna accepterar och respekterar varandra. Lärarna kan säga att eleverna ska tänka på vad de säger eftersom de kan sårå någon och att det kan finnas individer som varit med om saker som gör en fråga svår att prata om. En elev berättar att de har som regel att det som eleverna säger i klassrummet också ska stanna i klassrummet. En annan elev berättar att stämningen i klassen inte blir förändrad när de arbetar med kunskapsområdet eftersom lärarna är vana och trygga med att prata om sådana frågor. Samtliga intervjuade elever uppger att eleverna på skolan i allmänhet är accepterande och att de känner sig trygga med att delta i diskussioner och uttrycka sina åsikter.

Av lärarintervju framgår att lärarna har flera olika metoder för att skapa trygghet och delaktighet i klassrummet. De kan exempelvis lägga moment som berör sexualitet, samtycke och relationer senare under kurserna när de känner eleverna bättre och vet vilka ämnen som kan röra upp känslor. Lärare påminner eleverna om att de ska vara respektfulla mot varandra och att de inte behöver lämna ut sig själva när de diskuterar privata saker i klassrummet. Exempelvis kan eleverna få spela en roll vid diskussioner eller debatter så de inte behöver utgå från sig själva och sina egna erfarenheter. Flera lärare uppger att de ofta använder sig av en modell som går ut på att först fundera enskilt och sedan diskutera i par följt av alla tillsammans. En elev agerar i dessa sammanhang som talesperson för hela

gruppen. Detta är ett sätt att få även de elever som inte vågar eller vill uttrycka sig i helklass att komma till tals.

Av intervju med lärare framgår att det inte är ovanligt att det är två lärare som undervisar tillsammans om de ska beröra ett känsligt eller kontroversiellt ämne. En lärare säger att om lärarna vet att en elev i gruppen varit med om exempelvis övergrepp eller könsstämpning måste läraren vara försiktigare och prata med eleven innan lektionen. Lärarna säger att det är viktigt att ha en relation med eleverna men att de naturligtvis inte kan förutse allt utan måste ha beredskap om någon reagerar.

Undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över hur normer kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme

Granskningen visar att undervisningen har ett innehåll som är inkluderande och att lärarna synliggör och utmanar begränsande normer.

Både elever och lärare säger att de återkommande arbetar med normer i undervisningen och att eleverna får reflektera över dessa. Lärarna berättar att de i undervisningen lyfter hur normer förändras över tid och hur det ser ut i olika länder. Lärarna ger exempel på texter och filmer där normer om sexualitet, etnicitet, klasskillnader och liknande tas upp och som leder till bra diskussioner. En lärare berättar att läraren brukar låta eleverna göra en "privilegiepromenad" där eleverna får olika roller tilldelade sig och får representera människor av olika kön, etniciteter, åldrar och funktionsvariationer bland annat. Läraren läser sedan upp olika påståenden och eleverna får ta ett kliv framåt om de känner att det stämmer för deras karaktärer, för att på så sätt visualisera människors olika livsmöjligheter. Eleverna berättar att de haft en temadag om normer och relationer och att de lyssnat på en föreläsning om hur vissa lagar enbart berör vissa typer av relationer och normer för familjebildning. Eleverna säger att de kommit in på vad olika kulturer och religioner anser vara lämpligt och olämpligt. En elev säger att eleverna i klassen kommer från många olika länder och att de ofta får berätta om hur det ser ut i deras ursprungsländer vad gäller normer om vad som är lämpligt eller inte. En elev som går ett mansdominerat program berättar att de ofta pratar om könsroller i arbetslivet och om vilka normer som gäller på skolan.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Lärarna markerar mot uttryck för intolerans och problem som identifieras behandlas i undervisningen

Av granskningen framgår att värdegrundsfrågor fördjupas i undervisningen och att lärarna arbetar med problem som identifieras.

Rektorn uppger att det är låg acceptans för dåligt beteende på skolan. Intervjuade elever bekräftar detta och berättar att lärarna markerar och agerar om någon elev skulle uttrycka sig på ett sätt som kan uppfattas nedvärderande eller kränkande. Enligt eleverna brukar lärarna ta upp det i helklass och sedan ha ett samtal enskilt med eleven. Eleverna säger att det sällan händer att elever uttrycker sig olämpligt eller inte accepterar elever som avviker från normen. Lärarna berättar dock att det har hänt att lärarna mött inslag av homofobi, dåligt språkbruk och en skev kvinnoyn i vissa klasser och då uppmärksammade varandra på detta. Lärarna arbetade då med problemet i form av fördjupade samtal i klassen och pratade även om synen på män och kvinnor, till exempel kopplat till dataspel då de upplevde att det fanns ett behov av det. En elev berättar att de pratat om kulturen i klassen och att kvinnorna har svårare att komma till tals då de är i minoritet. Det var efter att klassen fick lågt resultat i en enkät som mentorn startade ett arbete om klasskulturen. Lärarna berättar att de pratar mycket om språkbruk med eleverna på vissa program och att en del manliga elever inspireras av en influencer med negativ kvinnoyn. Lärarna säger att de måste vara goda föredömen så att eleverna kan lita på att de finns där och står upp för vad som är rätt.

Eleverna säger att lärarna pratar mycket om att respektera varandra och varandras åsikter. Om man har en åsikt som kan uppröra andra får man yttra den på lämpligt sätt. En elev lyfter fram skolans värdeord som står skrivna på flera ställen på skolan. En annan elev säger att de pratar om värdeorden ett par gånger per år och då får reflektera över vad orden väcker för tankar hos dem. Eleverna säger att värdeorden präglar skolan. Rektorn berättar att en del av skolans värdegrund är att få vara den man är och att skolan bejakar olikheter. Enligt rektorn sticker många elever ut i sina uttryck och att det finns en acceptans för olikheter. I de grupper det inte är lika lätt att sticka ut och där värdegrunden inte accepteras på ett självklart sätt arbetar skolan med det, exempelvis genom att rektorn sätter in extra mentorer eller fler vuxna på lektionerna.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att eleverna har möjligheter att tycka till om planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Rektorn uppger i intervju att hen tagit fram en beskrivning för hur lärarnas arbete med en kurs ska gå till, en så kallad kursprocessbeskrivning. Där framgår elevernas rätt till inflytande tydligt. Enligt rektorn är elevinflytandet reellt och väl etablerat hos alla lärare och något som de utvärderar efter varje kurs. Rektorn berättar att vid kursstart har lärarna planerat kursen övergripande, men att de sedan gör momentplaneringen efter att eleverna har kommit med sin input. Rektorn uppger att en annan del av kursprocessen går ut på att sätta upp mål för vad eleverna ska uppleva efter att ha jobbat med ett moment.

Lärarna berättar om olika sätt de har för att ge eleverna inflytande. Till exempel kan lärarna lämna öppet vad eleverna ska fördjupa sig i eller låta eleverna vara med i inledningen och göra en studieplanering för ett moment. Det kan också handla om att alla elever läser en och samma novell, för att sedan fokuserar på olika aspekter utifrån intresse. Lärarna tar tillsammans med eleverna fram det globala temat som ligger till grund för skolans FN-rollspel. Eleverna är med och föreslår frågor så att rollspelen handlar om sådant som intresserar många elever. En lärare säger att det är viktigt med en balans mellan att styra och att låta eleverna välja.

Vid elevintervjuerna bekräftas att eleverna har inflytande över de delar av undervisningen som rör kunskapsområdet, exempelvis över arbets- och examinationsformer. Eleverna berättar att lärarna brukar ställa en öppen fråga och göra en tankekarta för att fånga upp vad eleverna kan sedan tidigare och sedan fråga vad eleverna vill lära sig. Eleverna får också göra halv- och helkursutvärderingar. En elev berättar att naturkunskapsläraren, vid uppstarten av momentet om sexualitet, samtycke och relationer, bad eleverna komma med olika begrepp som de associerade momentet med. Gemensamt från samtliga intervjuade elever är att de upplever att lärarna tar deras synpunkter på allvar.

Skolinspektionen har inte identifierat några utvecklingsområden inom de granskade områdena. Granskningen avslutas därmed.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Indra Kullenberg, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Robert Kihlberg. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även Maria Hermansson, Jenny Segerberg och Marcus Rönnegård deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda gymnasieskolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande och aktuell undervisning

Ämnesintegrerad och fördjupande undervisning inom gymnasiegemensamma ämnen

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.¹

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.² Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.³

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁴ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁵

Av läroplanen för gymnasieskolans inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Det framgår också att en trygg identitet och medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder.⁶

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. När värderingar redovisas, ska det alltid klart framgå vem det är som står för dem. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de

¹ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

² 1 kap. 4 § skollagen.

³ 1 kap. 4 § skollagen.

⁴ 1 kap. 5 § skollagen.

⁵ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁶ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Förståelse och medmännisklighet*.

grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider mot dem.⁷

Av läroplanens inledande del framgår vidare att skolan aktivt och medvetet ska främja elevernas lika rättigheter och möjligheter oberoende av könstillhörighet. Det framgår att skolan har ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina förmågor och intressen utan att begränsas av föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska också verka för att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Oavsett om utbildningen är förlagd till en arbetsplats eller äger rum i skolan ska den präglas av ett jämställdhetsperspektiv.⁸

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för kvinnor och män. Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om könsmonster och hur de kan påverka människors livsval och livsvillkor. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa kvinnors och mäns makt att forma såväl samhället som sina egna liv. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande i utbildningen får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.⁹

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer anges att det är skolans ansvar att varje elev kan använda sina kunskaper som redskap för att kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, och har kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. Varje elev ska ha förmåga att kritiskt granska och bedöma det eleven ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.¹⁰ Det anges vidare att läraren ska se till att undervisningen till innehåll och upplägg präglas av ett jämställdhetsperspektiv och att eleverna ges möjlighet att mötas och arbeta tillsammans oberoende av könstillhörighet.

⁷ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Saklighet och allsidighet.*

⁸ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, En likvärdig utbildning.*

⁹ Lgy 11, avsnitt 1. *Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag.*

¹⁰ Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Mål.*

Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter och val. Läraren ska även samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen. I undervisningen ska läraren utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång. Läraren ska beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning. Vidare ska läraren organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹¹

Avseende normer och värden anges i läroplanen bland annat att det är skolans mål att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet. Det är också skolans mål att varje elev tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor.¹² Vidare anges det att alla som arbetar i skolan ska visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt. Läraren ska öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa. Vidare ska läraren klargöra skolans normer och regler och hur dessa är en grund för arbetet och tillsammans med eleverna diskutera och utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen.¹³

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Läraren ska även uppmuntra elever som har svårt att framföra sina synpunkter att göra det och låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Vidare anges det också att läraren ska planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.¹⁴

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.¹⁵ Elevhälsans insatser ska riktas till såväl enskilda elever som till grupper av elever och till insatser som rör skolan i dess helhet. Att elevhälsans arbete ska bedrivas i samverkan med lärare på skolan avser att förtydliga att elevhälsan, tillsammans

¹¹ Lgy 11, avsnitt 2.1, *Kunskaper, Riktlinjer*.

¹² Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Mål*.

¹³ Lgy 11, avsnitt 2.2, *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁴ Lgy 11, avsnitt 2.3, *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

¹⁵ 2 kap. 25 § skollagen.

med lärarna, ska bidra med aktuell kunskap om elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa, om hinder för elevernas hälsa, lärande och utveckling och om de övergripande förutsättningarna för hälsa, lärande och utveckling på skolan. I arbetet kan elevhälsan i dialog med skolans övriga personal nyttja erfarenheter från arbetet med enskilda elever och grupper av elever.¹⁶

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.¹⁷

För varje ämne finns en ämnesplan och utbildningen inom varje ämne ges i form av en eller flera kurser. Ämnesplanerna innehåller respektive ämnes syfte och vilka kurser som ingår i ämnet. För respektive kurs anges det centrala innehåll som undervisningen i kursen ska behandla. Vidare framgår betygskriterier för varje kurs som relaterar till det centrala innehållet i kursen och har en koppling till ämnesplanen som helhet. (16 kap. 21 och 23 §§ skollagen, 1 kap. 4 § gymnasieförordningen [2010:2039].)¹⁸

¹⁶ Proposition. 2021/22:162, *Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*, s. 157.

¹⁷ Lgy 11, avsnitt 2.6, *Rektorns ansvar*.

¹⁸ Bestämmelserna i 16 kap. 21 och 23 §§ skollagen har nya lydelse från den 15 juli 2022 genom lag 2022:147. Lagen tillämpas den första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. För utbildning i gymnasieskolan ska äldre bestämmelser fortfarande gälla i fråga om utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025. 1 kap. 4 § gymnasieförordningen har en ny lydelse från och med den 1 januari 2024 genom förordning 2023:654. Förordningen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter d. 30 juni 2025. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildning som påbörjats före den 1 juli 2025.